

Вих. № 402 від 10 квітня 2024 року

**Голові Комітету ВРУ з питань
національної безпеки, оборони та
розвідки**

Завітневичу О.М.

**Коментар до Проекту «Закону України про внесення змін до деяких
законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової
служби, мобілізації та військового обліку»**

Проект «Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» закладає нові основи військового права в Україні, вносячи зміни до майже усіх його аспектів від транспортного обов'язку та преміювання військових за знищену техніку ворога до введення базової військової служби замість строкової.

Про масштаби змін свідчать 4195 правок до тексту та запрошення військового керівництва воюючої країни на розгляд цього законопроекту.

В той же час, на нашу думку, текст закону хоч і містить низку надпотрібних революційних норм, проте не позбавлений недоліків та неоднозначних моментів.

Однозначно позитивними на нашу думку є наступні норми Проекту, щодо тих контрверсійних питань, які активно обговорювались суспільством:

1. В тексті остаточно прибрані усі маніпуляції щодо військового кабінету та покарання за не реєстрацію у ньому. Проект однозначно вказує, що реєстрація кабінету військовозобов'язаного є добровільною.
2. Також Проект остаточно підтверджує бажання законодавців впровадити замість строкової військової служби базову військову підготовку. Переваги такого підходу щодо оперативного та ефективного створення резерву цивільних громадян, що мають базове уявлення про військову справу, проте не втрачають кілька років на стройову підготовку, описувалися вже давно.

Проте цього разу законопроект також однозначно визначає (адже раніше існувала колізія та невизначеність), що люди, які пройшли базову військову службу та отримали військово-облікову спеціальність, до виповнення їм 25 років можуть бути мобілізовані до війська **лише за їх бажанням**.

ГЕНЕРАЛЬНІ ПАРТНЕРИ

AEQUO ASTERS AVELLUM LCF

MORIS SAYENKO
KHARENKO Sokolovsky
and Partners VB'

МІЖНАРОДНІ ПАРТНЕРИ

GT GreenbergTraurig Linklaters WHITE & CASE

ПАРТНЕРИ

EVERLEGAL SJS GROUP

3. Також громадяни України віком від 18 до 60 років, крім тих, хто має право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, які були визнані обмежено придатними до військової служби до набрання чинності цим Законом, зобов'язані пройти повторний огляд ВЛК протягом **дванадцяти місяців**, що є більш ніж достатнім терміном для проходження ВЛК;
4. Корисним нововведенням також є виплата військовослужбовцям винагороди за знищене (захоплене) озброєння та військову, бойову (спеціальну, спеціалізовану) техніку противника. Хоч постає питання доцільності у разі знищення техніки виплати не лише безпосередньо бійцю, а й його командирам, адже такі ідеї активно обговорювались та навіть виносились на голосування.
5. Дуже важливим є також норма-доповнення щодо транспортного обов'язку (постановка на облік транспортних засобів, що можуть з компенсацію бути вилучені на потреби Збройних Сил). Так, відповідно до норм Проекту, не підлягає передачі Збройним Силам України, іншим військовим формуванням транспортний засіб, який належить на праві власності громадянину, у разі відсутності у нього права власності на інші транспортні засоби – отже вилучатися може лише друге авто, тобто без машини водія залишати забороняється.
6. Хоча законопроект не регулює питання ротації, демобілізації, які були предмет обговорення, однак хоча б прикінцеві положення законопроекту доповнені нормою про зобов'язання КМУ прийняти нормативно-правові акти та розробити законопроекти щодо ротації військовослужбовців, їх звільнення з військової служби та медико-соціальної реабілітації.
7. Проект також передбачає обмеження консульських послуг для чоловіків від 18 до 60 років без військово-облікових документів. З одного боку, поширення вимог щодо військового обліку на громадян закордоном задовольняє запит на справедливість у суспільства та відповідає принципу рівності. Також вказане ймовірно забезпечить повернення громадян, які виїжджають у відрядження, проте не повертаються з нього.

При всіх перевагах, вказаний Законопроект має також і неоднозначні з точки зору змісту та узгодження з іншими нормативно-правовими, ідеї:

1. По-перше, для роботи прокурором обов'язковим наразі буде проходження базової військової служби. Постає питання чи ця норма також поширюється і не на військовозобов'язаних громадян (жінок, наприклад), які тепер обов'язково будуть служити.

Така норма, безумовно, сприятиме підвищенню патріотизму у цій структурі, проте як це відобразиться на ефективності органу – це питання..

2. Також сумнівною нормою є обов'язок уточнити протягом 60 днів **з дня набрання чинності указу Президента України про оголошення мобілізації, затвердженого Верховною Радою України**, свої облікові дані

через центр надання адміністративних послуг, або через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста, або у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки. Не до кінця зрозуміло, що маєтсья на увазі під уточненням даних – звернення до ТЦК чи, наприклад, уточнення даних щодо придатності до служби (адже процедура проходження ВЛК періодично триває і довше 60 днів).

Щодо відверто негативних нововведень варто відзначити:

1. Місцеве самоврядування бере участь в організації та забезпеченні заходів підготовки населення України до участі в русі національного спротиву та підготовці молоді до військової служби, **забезпечує направлення громадян для проходження базової військової служби та альтернативної (невійськової) служби** на відповідній території – очевидно, що такі повноваження створюють величезні корупційні ризики, адже працівники ТЦК, беручи до уваги певні «довільні та випадкові» стимули, когось з громадян направлятимуть в першу чергу, а когось – в останню.
2. Також багато питань викликає обов'язок вжити заходів спільно з правоохоронними органами щодо перевірки обґрунтованості рішень медико-соціальних експертних комісій щодо встановлення інвалідності громадянам України чоловічої статі віком від 25 до 50 років, яким після 24 лютого 2022 року у тому числі за наслідками захворювань, поранень (травм, контузій, каліцтв), одержаних під час захисту Вітчизни, а також **відсутності кінцівки, кистей рук (кисті руки), стоп ніг (стопа ноги)** – постає питання чи дійсно законодавець пропонує перевіряти ветеранів-ампутантів щодо обставин втрати їх кінцівок. Безумовно, питання неправомірного отримання виплат особами, що не брали участь у захисті Батьківщини є важливим, проте військовослужбовці, що втратили кінцівки, на нашу думку, є ледь не останньою категорією людей, які викликають підозри.
3. Питання демобілізації військовослужбовців, що продовжують службу у Збройних Силах в умовах воєнного стану впродовж 24, 36 або 48 місяців (в залежності від суб'єкта законодавчої ініціативи), було надзвичайно резонансним у суспільстві, проте жодного регулювання в Проекті не отримало. Звичайно, не можна не брати до уваги лист Головнокомандувача, де вказано на неможливість демобілізації дійсних військовослужбовців через нестачу новобранців у ЗСУ. Проте варто також зазначити, що якби описаний Законопроект розглядався не на 26 місяці повномасштабного вторгнення – така б можливість могла б бути збережена.
4. В негативному контексті оцінюється пропозиція визначення, що днем вручення вимоги є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки

про відмову отримати вимогу чи відмітки про неможливість вручення вимоги особі з інших причин за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою територіальному центру комплектування та соціальної підтримки;

день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати вимогу чи відмітки про неможливість вручення вимоги особі з інших причин за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила територіальному центру комплектування та соціальної підтримки іншої адреси.

Спрощення процедури виклику, особливо формулювання про неможливість вручення з інших причин, може спричинити ризик нівелювання процедури належного виклику. З врахуванням встановлених наслідків такої неявки, це ще й призведе до перевантаження судової системи та правоохоронних органів безпідставними запитами щодо реагування на такі виклики.

5. Вказується, що "У разі неприбуття громадянин зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше трьох діб від визначених у повістці дати і часу прибуття до територіального центру комплектування та соціальної підтримки, повідомити про причини неявки шляхом безпосереднього звернення до зазначеного у повістці територіального центру комплектування та соціальної підтримки або будь-яким іншим способом із подальшим його прибуттям у строк, *що не перевищує 10 календарних днів*".

До строку в 10 календарних днів доцільним було б доповнення посилання на момент припинення існування поважних причин неявки, оскільки не всі такі причини можуть обмежуватися саме строком у 10 днів.

6. Доцільно є удосконалення питання отримання виплати одноразової грошової допомоги, зокрема, врегулювання отримання такої допомоги у разі загибелі військовослужбовця його опікуном, якщо військовий був сиротою.
7. Підстави для відстрочки та звільнення пов'язуються із загибеллю або зникненням безвісти близьких родичів при відповідних обставинах. Доцільно також додати і перебування в полоні близького родича.
8. Оскільки підставу для звільнення з військової служби надано військовослужбовцям, звільненим з полону, то цілком логічним та доцільним є передбачити це і як підставу для відстрочки.
9. Щодо підстав звільнення з військової служби за сімейними обставинами.

Запропоновано визначити, що право на звільнення має *дружина*, якщо обоє із подружжя проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років. Однак, у нормі вбачаються ознаки дискримінації за статевою приналежністю;

Запропоновано також конкретизувати, що право на звільнення мають військовослужбовці, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли особа самостійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі частини першої статті 135 Сімейного кодексу України.

Пропонується додати випадок, коли другий з батьків проходить військову службу. (Таке доповнення є доцільним для військовослужбовців, які є розлученими і мають рівні права та обов'язки щодо дитини).

Підсумовуючи, на наше переконання, норми Законопроекту досі не є остаточно визначеними, проте загальні тенденції, що прослідковуються, в цілому, є позитивними. Сподіваємось, що в подальшому вони будуть лише якісно та оперативно вдосконалюватись.